

Marco Santoro. Mafia Politics. (Cambridge: Polity Press, 2022)

İnceleyen: Hamit Ölcer*

Öz

Yaygın biçimde “mafya”dan söz edildiğinde yerleşik kavramsal ve kuramsal repertuarın dolaşımında olduğu görülmür. Bilindik bakış açılarına karşılık mafyanın bir “devlet” gibi kendine özgü bir “siyaset”inin olduğunu iddia etmek alışıldık olmayan bir tezdır. Başka bir deyişle, ilgili literatürde, mafyanın siyasi bir yapı olduğu üzerine temellenen bir politik-kuramsal tezin sistematik olarak pek işlenmediği söylebebilir. Bir bakıma “siyaset”ten söz edince siyaseti yalnızca belirli bir alanla, belirli bir devlet fikriyle sınırlandıramaz. Durum böyle olunca pek çok siyasi alandan söz edilebilir. Mafya olgusu da bu bağlamda düşünülebilir. Ancak mafyanın bir siyasetinin olduğunu söylemek illaki modern, meşru-yasal devletin siyasetine benzer yapıya sahip olduğunu söylemek demek değildir. Dahası mafyanın bir devlet gibi siyasi bir doğasının olduğunu iddia etmek şüphesiz adı hep kötülüklerle, şiddetle anılmış bir yapının yaptıklarının meşru olduğunu söylemek demek değildir. Oysa ki mafyanın aynı zamanda siyasi bir yapı olduğunu söylemek mafyatik organize suç şebekelerinin çok daha dikkate alınmaya değer riskli, tehlikeli ve nispeten uzun ömürlü bir yapıya sahip olduğuna vurgu yapmak demektir. Bu bağlamda ortaya koyduğu yenilikçi ve cüretkâr bakış açısıyla İtalyan sosyolog Marco Santoro’nun *Mafia Politics (Mafya Siyaseti)* (2022) adlı eserinin mafya konusu ile ilgili literatüre etkileyici ve uyarıcı bir katkı sunduğu söylenebilir. Kitabın ana tezi, mafyanın belirli siyasi rollerinden ziyade, siyasi açıdan kurumsallaşmış bir yapı olarak da anlaşılması gerektiği fikri üzerine temellenmiş bulunuyor. Bu inceleme yazısı yazarın mafya olgusuna dair geliştirdiği metakuramsal perspektifin belirli yönlerini açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Mafya, organize suç, mafya siyaseti, sosyoloji, kriminoloji

Marco Santoro. Mafia Politics. (Cambridge: Polity Press, 2022)

Abstract

When one speaks of the ‘mafia’ in a widespread manner, one finds an established conceptual and theoretical repertoire in circulation. In contrast to familiar perspectives, it is an unconventional thesis to claim that the mafia has its own ‘politics’ like a ‘state’. In other words, it can be said that in the relevant literature, a political-theoretical thesis based on the notion that the mafia is a political structure has not been systematically treated. In a way, when we talk about ‘politics’, we cannot limit politics to a specific field or to the idea of a specific state. As such, one can speak of many political fields. The mafia phenomenon can also be considered in this context. However, to say that the mafia has a politics does not necessarily mean that it has a structure similar to the politics of the modern, legitimate-legal state. Moreover, claiming that the mafia has a political nature like a state does not necessarily mean that the actions of a structure whose name has always been associated with evil and violence are legitimate. However, to say that the mafia is also a political structure is to emphasise that mafia-organised crime networks have a risky, dangerous and relatively long-lasting structure that deserves much more attention. In this context, the Italian sociologist Marco Santoro’s *Mafia Politics* (2022), with its innovative and daring perspective, is an impressive and stimulating contribution to the literature on the mafia. The main thesis of the book is that the mafia is more important than its specific political roles. The main thesis of the book is based on the idea that the mafia should be understood not only in terms of its specific political roles, but also as a politically institutionalised structure. This review aims to clarify certain aspects of the author’s meta-theoretical perspective on the mafia phenomenon.

Keywords: Mafia, organized crime, mafia politics, sociology, criminology

* Doktora, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, e-posta: hamitolcer@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1418-4237

Yaygın biçimde “mafya”dan söz edildiğinde yerleşik kavramsal ve kuramsal repertuarın dolaşımında olduğu görülür. Bilindik bakış açılarına karşılık mafyanın bir “devlet” gibi kendine özgü bir “siyaset”inin olduğunu iddia etmek alışıldık olmayan bir tezdır. Başka bir deyişle, ilgili literatürde, mafyanın siyasi bir yapı olduğu üzerine temellenen bir politik-kuramsal tezin sistematik olarak pek işlenmediği söylenebilir. Bir bakıma “siyaset”ten söz edildiğinde, siyaset yalnızca belirli bir alanla, belirli bir devlet fikriyle sınırlandırılmaz. Durum böyle olunca pek çok siyasi alandan söz edilebilir. İşte mafya olgusu da bu bağlamda düşünülebilir. Ancak mafyanın bir siyasetinin olduğunu söylemek illaki modern, meşru-yasal devletin siyasetine benzer yapıya sahip olduğunu söylemek demek değildir. Dahası mafyanın bir devlet gibi siyasi bir doğasının olduğunu iddia etmek şüphesiz adı hep kötülüklerle, şiddetle anılmış bir yapının yaptıklarının meşru olduğunu söylemek demek de değildir. Oysa ki mafyanın -aynı zamanda- siyasi bir yapı olduğunu söylemek mafyatik organize suç şebekelerinin çok daha dikkate alınmaya değer riskli, tehlikeli ve nispeten uzun ömürlü bir yapıya sahip olduğuna vurgu yapmak demektir. Bununla beraber, her şeyden önce buradaki amaç mafyanın ve bu mafyöz nitelikli organize suç şebekelerinin doğasını anlamaya çalışmaktır. Ve tam da bu bağlamda ortaya koyduğu yenilikçi ve cüretkâr bakış açısıyla İtalyan sosyolog Marco Santoro’nun *Mafia Politics (Mafya Siyaseti)* (2022) adlı eserinin mafya konusu ile ilgili literatüre etkileyici ve uyarıcı bir katkı sunduğu söylenebilir. Şu halde kitabın ana tezi, mafyanın yalnızca belirli birtakım alanlardaki siyasi rollerinden ziyade, aynı zamanda siyasi açıdan kurumsallaşmış bir yapı/organizasyon olarak da anlaşılması gerektiği fikri üzerine temellenmiş bulunuyor.

Burada ilkin, mafya kavramının ne olduğu veya sosyo-tarihsel kökleriyle ilgili ayrıntılı bir bilgi sunulmayacak. Bu kapsamda birtakım etimolojik ve tarihsel bilgi edinmek için örneğin Henner Hess (1998) ile James Fentress’in (2004) ya da Pino Arlacchi’nin (1991) çalışmaları önerilebilir. Mafyanın etimolojik ve tarihi kökleri hakkında muhtemelen en son yorumları içeren bilgiler için ayrıca Santoro’nun çalışmasının (2022, s. 5-7) yukarıda belirtilen ilgili kısmına da bakılabilir. İkinci olarak, bir yanlış anlaşılmayı önleyebilmek adına, şunu da ayrıca belirtmek gerekir ki, mafyayı bir çeşit siyasi bir oluşum olarak kabul etmek söz konusu oluşumun “kötülük”lerini ya da bu oluşumun üyelerinin (mafyözlerin) “suç”larını görmezden gelmek ya da meşrulaştırmak demek değildir. Zira klasik-geleneksel siyaset deyince genelde yasallığı-meşruluğu tanınmış bir devlet fikri akla gelir. Oysaki mafyanın bir siyasetinden söz etmek demek bu tarzda bir okumayla ilişkili değildir. Bununla beraber, eğer ortada kamusal bir kaygıdan söz edilirse, o zaman belki de en önemli nokta, tam da mafyöz organize suç şebekelerinin bütün “kötülükleri”nin ardında yatan politik sistemin nasıl çalıştığını anlamamanın daha gerçekçi bir fikir olsa gerektir.

Aslına bakılırsa mafya konusu üzerine yazan çoğu yazarın kamuoyu tarafından “yanlış anlaşılacak” gibi bir kaygının taşıdığı söylenebilir. Çünkü mafya yalnızca yüzeysel anlamda bir organize suç şebekesi olmayıp aynı zamanda hem tarihin belirli bir anında ortaya çıkmış gerçek bir topluluğu, etkilerinin günümüze kadar sürdüğü ve üyelerinin (mafyözlerinin) belirli bir yaşam tarzını, belirli bir kültürü ve ruhu ifade eden kendine özgü sosyolojik bir yapı olarak da ortaya çıktığı görülmektedir. Durum böyle olunca araştırmacılar “madalyonun iki yüzü” dinilebilecek bir gerilimin içerisinde kendisini bulur. Eğer bir şeyleri gerçek anlamda anlamaya çalışmak isteniyorsa, o zaman kamuoyunun sağduyusunun dışına çıkarak, öncelikle, tüm klişeleşmiş, stereotipe indirgeyici, demonize edici, “suç”layıcı bakış açılarını parantez içine almanızı ve mafyanın en temelde belirli sosyo-kültürel ve tarihsel koşulların ürünü olan bireyler topluluğu olarak, yani herhangi normal sıradan insanlardan biraz daha farklı, çarpıcı yönleriyle ortaya çıkan herhangi sıradan bireyler topluluğu olarak tanımlaması önerilebilir.

Peki Santoro’nun kitabında yeni olan şey nedir? Aslına bakılırsa bilgi açısından yeni olan bir şey yoktur. Burada yeni olan şey, mafyatik bir oluşumun nasıl kurumsallaştığını, bu

kurumlaşmanın nasıl siyasi bir nitelik kazandığını görmektir. Bu anlamda Santoro, bilindik manada mafya olgusunu Sicilya örneği üzerinden ele alır. Bununla beraber yazar, meselenin yalnızca Sicilyen mafyadan ibaret olmadığını dile getirir. Zaten yazarın yapısöküme uğratmak istediği şeylerden biri de mafyaya dair algının tamamen Sicilya bölgesine odaklanan, “güneyli görüş” dediği bakış açısıdır. Oysa ki dünyanın pek çok yerinde mafyöz teşkilatlanmaların geleneksel-arkaik yapılarının mevcut olduğu bilinmektedir. Örneğin Çin’deki “triadlar”, Japon “yakuzalar”, Mediciler’in Floransa’sı, Roma Cumhuriyeti, Kuzey İrlanda’nın “Donegal mafyası”, Brezilyalı “Comando Vermelho”, Arnavutluk organize suç şebekesi, Nijerya’daki sistemik yozlaşmanın olduğu bazı gruplar, Jamaika Don’ları, Rus mafyası, ya da mesela yazarın da ayrıca üzerine eğildiği Hindistan kökenli “mafya Raj” ya da “Goondas Raj” (Santoro, 2022, s. 219-221) gibi gerek tarihi-geleneksel gerekse de yakın dönemlerle bağlantılı-modern oluşumlu pek çok mafyatik oluşumların varlığından söz edilebilir.

Gerçek şu ki, mafyanın kapitalizmden ve devlet teşkilatından bağımsız kendine özgü stratejileri, taktikleri, yöntemleri olan bir siyaset biçimi olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Mafyözler yalnızca organize suç işleyen tipler olarak değil, aynı zamanda ve çoğu kez hiç de suç işlemeksizin kazanç elde etmeye çalışan ve bunun için pazarları denetim altına alan, mevcut yasal-politik ortamı kendi çıkarları ekseninde dizayn eden ya da çoğu kez bir iş insanı veya hayırsever kılığına girerek insanların gönlünü fetheden “babacan” tipler olarak da ortaya çıkabilmektedirler. Belki de bu bağlamda yazarın güzel bir çözümlemesine dikkat çekmek gerektir. Santoro’nun, (2022, s. xiii) Arjun Appadurai’dan ödünç aldığı “gastro-politics” (gastro siyaseti denilebilir) kavramının burada meselenin özünün bir açıdan kavranmasında önemli olduğu söylenebilir. “Gastro”, yani bir tür “insan iştahasını” ifade eden bir sözcük olarak kabul edilirse, gastro siyaseti basitçe yeme-içme gibi fizyolojik ihtiyaçların çok ötesine uzanan devasa bir ihtiyaçlar zincirini ifade eder. Bu anlamda mafyözlerin bir çeşit gastro siyaset yoluyla insanların ihtiyaç duyduğu ama bu ihtiyaçlarını elde edemediği durumlarda pek çok şeye ulaşmalarını sağlayan aracı aktörler olarak gizlice çalıştıkları söylenebilir. Aslında bu çalışma şeklinin bir sır olmadığını da söylemek gerekir. Örneğin organize suç araştırmacılarının da çok yakından aşına olduğu üzere ABD’nin 1920’lerden 1930’lara kadarki meşhur “içki yasağı” (prohibition) döneminde mafyözlerin insanlar için kaçak yollardan içki temin etmelerini göz önünde bulundurulduğunda bunun bir çeşit gastro siyasetin sadece ticari bir parçası olarak yorumlamak mümkündür.

Yine de tekrardan belirtmek gerekirse, Santoro’nun tezini ilginç ve özgün kılan argüman, yalnızca mafyözlerin çeşitli alanlardaki ve dönemlerdeki belirli bazı politik tutumlarından ziyade (örneğin yazarın da vurguladığı üzere mafyözlerin kendi çıkarları adına bazı politikacılar için oy sağlamalarında olduğu gibi) mafyanın sosyo-tarihsel ve kültürel açıdan çok daha sosyolojik temellerde şekillenmiş doğasına yapılan vurgudur. Yazar bir zamanlar öğrencisi olduğu ve kendisi gibi mafya bilimcisi olan Diego Gambetta’nın mafyayı bir çeşit “ekonomik girişimci”liğe indirgeyici fikrine karşı çıkmakla beraber bu bağlamda genel olarak mafyanın “rasyonel seçim kuramı” üzerinden çözümlenmesinin pek verimli ve derinlikli olmadığını düşünmektedir. Santoro, kitabında, mafya sorunsalını ele alan mevcut literatürün ortaya koyduğu pek çok nitelendirmelere “alternatif” bir bakış açısı sunmaya çalıştığını ifade eder. Yazarın açıklıkla vurgulamış olduğu üzere kitap,

...birçok açıdan, günümüzde bu araştırma alanında ana akımı oluşturan şeye bir alternatif olan mafyalar hakkında yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlıyor. Kitap, ana referans noktası olarak Sicilya örnek olayını alarak, mafyözlerin yaptıklarının, yaygın akademik bakış açısının iddia ettiği türden ‘(organize) suç’ veya ‘iş’ veya ‘ekonomi’ olarak değil, ‘siyaset’ olarak çerçevelendiği vakit daha iyi anlaşılacağı fikrini geliştirmektedir. Feodalizm, kent-devleti ya da imparatorluk gibi, ‘mafya’ dediğimiz şey, her şeyden önce, kendilerini aynı kolektif kimliğin katılımcıları olarak karşılıklı biçimde tanıyan insanlar arasındaki insan ilişkilerini organize etme ve yönetme yolunu tanımlar: başka bir deyişle, siyasi ilişkiler. (Santoro, 2022, s. 1)

Yukarıda özetlenen bakış açısına ek olarak başka bir deyişle mafyanın zaten “doğası gereği” siyasi bir kurum olduğunu ve çeşitli işlevleri yerine getirebilecek son derece siyasi bir yapı olduğunu (Santoro, 2022, s. 1) özellikle vurgulayan yazarın bir bakıma “mafyanın siyasi kuramı”nı geliştirmeye çalışmakla (Santoro, 2022, s. 1) bilindik modernist siyaset veya devlet kuramlarının ötesine uzandığını söylemek mümkündür. Bir not eklemek gerekirse, burada mafyanın modern devletten farklı modern-öncesi veya “erken-devlet olarak tabir edilebilecek bir doğasının olduğu belirtilmelidir. Ancak bu, mafyanın her zaman için modern-öncesi ya da eski-geleneksel bir yapı olduğunu söylemek demek de değildir. Açıkçası mafyadan söz edilşin hikâyesini 1860’lardan itibaren başlatılırsa daha çok modern zamanların bir oluşumu olduğu yanılışına kapılınabilir. Ama gerçekte mafyatik yapılanmaların çok daha eski zamanlardaki kolektif birlikler halinde organize yapılar şeklinde ortaya çıktığı görülür. Ama - tatsız da olsa- gerçek şu ki, mafyayı geçmişten günümüze kadar etkinlişinin olduğunu varsayıldığında belki de meselenin bu boyutunun politik-toplumsal ve iktisadi yaşam açısından ne denli ciddi öneme sahip olduğu noktasında daha gerçekçi ve bir fikir sunuyor olabilir.

Burada bir ayrımı daha yapmak önem arz ediyor. Sözelimi mafya, ve organize suç şebekesi diye tabir edilen ve çoğu kez birbirinin yerine kullanılan bu kavramların işaret ettiğı şeylerin kendi aralarında birtakım farklılıklara sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu noktada çok fazla detaya girmem şimdilik mümkün görünmüyor. Sanırım bu ayrımları belki de en iyi formüle eden ve tablolaştırıan yine Santoro’nun “Introduction. The Mafia and the Sociological Imagination” (Santoro, 2011, s. 4-6) adlı makalesinde görülebilir. En azından şu açıklıkla ifade edebilir: Tüm mafyöz organizasyonlar her zaman için aynı zamanda organize suç şebekesi olarak ortaya çıkarlar. Öte yandan her organize suç şebekesi mafyöz bir nitelişre sahip olmayabilir. Basitçe dile getirirsek, örneğın, bir banka soygununu gerçekleştiren bir ekip işi her zaman için mafyöz bir yapıya sahip olmayabilir. Bu tip ayrımları yapmak sözelimi masa veya sehpa arasındaki ayrımı yapmak gibi basitçe bir ayrım yapmaya benzemiyor. Bu ayrımın yapılmasının belki de tüm varoluşsal yaşam açısından pratikte son derece önemli bir yerinin olduğunu söylemek gerekir. Dolayısıyla tanıklık edilen şeylerin niteliğı, nasıl bir manzarayla karşılaşabileceğine dair güçlü ipuçlarını içeriyor olabilir. Şöyle ki, mesela ABD’de 1957’ye kadar mafyanın ve dolayısıyla organize suç şebekelerin varlığı bilinmekteydi. Ancak ne zaman ki pek çok mafyöz grup Apalachin denilen bir köyde bir toplantı gerçekleştirdiklerinde bu olay -tesadüfen de olsa- FBI’in dikkatinden kaçmamıştır. Zira 1957’den önce de mafyanın, organize suç şebekelerinin varlığı bilinmekteydi ancak ne zaman ki bu mafyözler Apalachin’de bir araya geldiler işte o zaman anlaşıldı ki mafyöz organize suç şebekelerinden oluşın epey sıkı kurumsallaşmış suç teşkilatının Amerika için “ulusal bir sorun” kabul edilmeye başlanmıştır (Southwell, 2009, s. 48-49).

Eğer mafya kendine özgü kurumsallaşmış siyasi bir teşkilatlanma biçimi ise o zaman mafyöz bir siyasal yapının bir ülkede yerleşik olup olmadığını ortaya çıkarmak sanılanın aksine son derece sistematik ve sıkı bir araştırma-inceleme gerektiren bir konudur. Zira mafyöz bir yapının son derece gizil bir işleyiş disiplinine ve sadakat anlayışına dayalı olduğu hesaba katıldığında bu tip yapıların ortaya çıkarılması bir hayli güçlük arz edebilir. Ya da kim bilir belki de başlangıçtaki bu denli sıkı ve sistematik bir araştırma-inceleme niyetinin bir ürünü olarak değil de kazara meydana gelen bazı olaylardan yola çıkılarak sonrasında takip edilecek etkili bir iz sürmeyle de bir ülkede mafyöz bir teşkilatlanmanın yerleşik olup olmadığı ortaya çıkarılabilir. Sanırım böylesi bir çaba, gerçekten bu hayatın “normal” akışının nasıl olması gerektiğıyle ilgili alınacak net tavrın, daha özel bir ifade biçimiyle, anti-mafyöz bir tavrın kararlı ve istikrarlı bir girişiminin ürünü olabilir. Dahası bu anti-mafyöz tavır yalnızca kriminal-hukuki ya da siyasi mücadelenin bir ürünü olmanın ötesinde genel olarak tüm toplumun kararlı ve istikrarlı girişiminin parçası olmalıdır. Başka bir deyişle organize

yapılarla mücadelede başarı yine toplum olarak ne kadar organize ve seferber olduğunda yakından bağlantılı bir mücadele olsa gerektir.

Burada son sözlere doğru gelirken, Marco Santoro'nun söz konusu kitabında tezini geliştirmek için kuramsal çerçeve yöntem-teknik açısından pek çok malzemeyi kullandığını belirtmek gerekir. Bu kapsamda yazarın Sicilya mafyası üzerine, başlangıcından çeşitli mafyalar üzerine yapılan “sosyolojik, antropolojik ve tarihsel çalışmalar”, “edebi kaynaklar”, “gazetecilerin ve muhabirlerin araştırmaları”, “mafyözlerin veya onlara yakın kişilerin otobiyografileri ve anıları” ile “yargı ve polis kaynakları ve parlamento soruşturmaları ve komite duruşmaları gibi diğer kurumsal (devlet) kaynaklar”a (Santoro, 2022, s. 24) başvurduğu görülmekte. Yine yazarın pek çok kuramsal bakış açılarından hareketle ortaya koyduğu metakuramsal çalışmasında İbn-i Haldun, Giorgio Agamben, Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Eric Hobsbawm, Charles Tilly gibi ve daha pek çok yazara başvurduğu görülmektedir. Açıkçası yazarın İbn-i Haldun'un “asabiye” kavramı üzerinden hareket etmesi benim için şaşırtıcı olmadı. Ayrıca yazarın başvurduğu Bourdiecu perspektifin epey verimli bir fikir sunduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Dahası yazarın örneğin Marcel Mauss'un “armağan” ilişkileri fikrine başvurması da dikkat çekicidir. Bunların ötesinde yazarın tezinin ana argümanına nihai biçimi verirken en temelde Hobsbawm ile Tilly'nin görüşlerinin özellikli bir yerinin olduğu anlaşıyor (Santoro, 2022, s. xi). Sonuç itibarıyla Marco Santoro'nun *Mafia Politics* adlı çalışmasının ilgili literatüre derinlikli ve tamamlayıcı bir katkı yaptığını belirtmek gerekir.

Kaynakça

- Arlacchi, Pino (1991). *Mafya ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fentress, J. (2004). *Devrim ve mafya: Sicilya topraklarında ölüm* (M. Balabanlılar, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Hess, H. (1998). *Mafia & mafiosi: Origin, power, myth*. London: C. Hurst & CO. Ltd.
- Santoro, M. (2011). Introduction. The mafia and the sociological imagination. *Sociologica*. 5(2), 1-36.
- Santoro, M. (2022). *Mafia politics*. Cambridge: Politiy Press.
- Southwell, D. (2009). *Organize suç tarihi* (B. Köseoğlu, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.